

Marosfi Gábor✧

Hibrid hadviselés – NATO dilemmák és válaszok

DOI 10.17047/HADTUD.2026.36.2.45

A NATO hibrid tevékenység elleni fellépését legtöbbször az Észak-atlanti Szerződés 3. (önerő), 4. (konzultáció), valamint 5. (kollektív védelem) kontextusában szokták említeni. A NATO tisztában van a probléma súlyával – mindezek dacára az orosz hibrid tevékenység folyamatosan nő. Miért nem működik hatékonyabban a hibrid hadviseléssel szembeni NATO-elrettentés? Mi gátolja a hatékonyabb egyéni és közös fellépést? Jelen írás 2026. tavaszi pillanatfelvételtől vázol fel néhány fontosabb belső dilemmát, korlátot, illetve gondolkodási irányt és válaszlehetőséget a NATO, mint szervezet, illetve tagállamai szempontjából. Mindezt elsősorban Oroszország kontextusában, amely jelenleg a legbefolyásosabb, a hibrid eszköztárat legkiterjedtebben alkalmazó szereplő, de egyáltalán nem az egyedüli vagy kizárólagos aktor.

KULCSSZAVAK: NATO, hibrid hadviselés, Oroszország

Hybrid Warfare – NATO Dilemmas and Responses

NATO's activities countering hybrid actions are most often mentioned in the context of Articles 3 (effective self-help), 4 (consultation), and 5 (collective defence) of the North Atlantic Treaty. Although NATO is well aware of the magnitude of the problem, the Russian hybrid activity has been constantly growing over the past decade. Why is NATO's deterrence not working more effectively? What is impeding more effective individual and collective actions? This article outlines some of the most important dilemmas, limitations, and presents possible lines of efforts including conceivable responses from the perspective of both NATO as an organization and the member states, based on the situation in spring 2026. All this is done primarily in the context of Russia, which is currently the most influential, but by no means the only or exclusive actor.

KEYWORDS: NATO, hybrid warfare, Russia

Bevezetés: se nem béke, se nem háború

E sorok írásakor immár 12 éve, hogy a nyugati közösség a Krím megszállása és a „kis zöld emberkék” révén sokkhatásként szembesült az orosz hibrid hadviseléssel. Az Ukrajna elleni orosz háború ötödik évében a NATO és az EU tisztában van a probléma súlyával.

✧ NATO Nemzetközi Titkárság Műveleti Igazgatósága, magyar nemzeti szakértő – NATO International Staff, Operations Division, Hungarian national expert; e-mail: gabor.marosfi@gmail.com

Az e téren született különféle szervezeti és tagállami válaszingázkedések, akciók és kezdeményezések pusztá felsorolása külön tanulmányt töltene ki. Mindkét szervezet felső szintű stratégiákat és akcióterveket fogadott el, hibridellenes eszköztárakat dolgozott ki, közös tudásmegosztó központot állított fel. Mindezen lépések dacára a nyugati közösség – értve a tanulmány keretei között a NATO- és EU-tagállamokat – ellen folytatott orosz hibrid hadviselés volumene az elmúlt években folyamatosan növekedett.¹ A helyzetet Mark Rutte NATO-főtitkár 2025. februári szavaival jellemezve: ez „se nem béke, se nem háború”.²

Mi lehet a probléma? Miért nem működik hatékonyabban a hibrid tevékenységgel szembeni NATO-elrettentés és -fellépés? Jelen írás 2026. tavaszi pillanattfelvételtől vázol fel a NATO szempontjából néhány fontosabb belső dilemmát és gondolkodási irányt – elsősorban Oroszország kontextusában, amely jelenleg a legbefolyásosabb, a hibrid eszköztárat legkiterjedtebben alkalmazó szereplő, de egyáltalán nem egyedüli vagy kizárólagos aktor.

A hibrid eszköztárat alkalmazó és tevékenységet folytató állami és nem állami aktorok számának növekedése, interakciójuk, a gyorsuló technológiai fejlődés és társadalmi változások drámai evolúciót hoztak a hibrid hadviselés módszereiben és eszköztárában, amely az ukrán háború végkimeneteltől függetlenül dinamikusan fog fejlődni. A multipolaritás felé haladó világban az aszimmetrikus eszköztár még kiemeltebb szerepet kap. Mindez felveti, hogy a NATO által eddig követett stratégia mennyire tartható.

Béka, lassan melegítve?

A tűzhelyre feltett fazékban melegedő vízben kényelmesen elheverő, a veszélyről tudomást nem vevő, ámde lassacskán mégis megfővő béka képe a hibrid hadviseléssel szembeni nyugati tehetetlenség metaforájává vált. A kép szemléletes, azonban nem teljesen igazságos: a ma összefoglalóan a „hibrid hadviselés” fogalma alá besorolt jelenségek felismerése, rendszerszintű értékelése, a védekezés kidolgozása, összehangolása és implementációja intézményszerűen a NATO-ban és az EU-ban, valamint a két szervezet tagállamainak szintjén legalább egy évtizede folyik.

Az ismeretanyag korábbi tapasztalatokra is támaszkodik. Jóllehet a hibrid „felfedezése” szervesen kötődik Geraszimov tábornok elhíresült cikkének Mark Galeotti általi közléséhez, mindez csupán a szovjet gondolkodás és eszköztár orosz továbbélését bizonyította.

Az Oroszország által jelentett fokozódó katonai fenyegetés hatására a Krím elcsatolása óta eltelt évtizedben, különösen pedig az Ukrajna elleni nyílt orosz háború kezdete óta a NATO katonai berendezkedése teljesen átalakult, felkészülve az esetleges fegyveres konfliktusra.³ Az elrettentést és a kollektív védelem katonai

1 Néhány példát a NATO-tagállamok elleni – nyilvánosan Oroszországnak tulajdonított (attributált) – hibrid-tevékenységre lásd NATO 2024 alatt. A német hírszerzés (BND) vezetőjének 2026. februári nyilatkozata szerint 2025-ben legalább 321 szabotázsakciót észleltek Németországban, nagy részük vélhetően orosz eredetű volt. Reuters 2026.

2 Rutte 2025.

3 A lépések rövid összefoglalását lásd NATO 2025a.

dimenzióját erősítő látványos lépéssorozatot mindazonáltal nem követték volumenükben hasonló (érzékelhető) lépések a fegyveres konfliktus küszöbe alatti tevékenység elrettentésére vagy kivédésére. Mindez azonban nem jelenti a probléma ignorálását vagy az intézkedések teljes hiányát.

A NATO 2015-ben fogadta el első hibridellenes stratégiáját,⁴ amelynek hármas tagolása és feladatrendszere – felkészülés (*prepare*), elrettentés (*deter*), védekezés (*defend*) – alapvetően máig érvényben maradt.⁵ E hármas feladatrendszernek az eredeti szándék szerint minden szereplővel szemben érvényesnek és hatásosnak (ún. „aktor-semlegesnek”) kellene lennie. A szövetség és tagállamai elleni hibrid tevékenység folyamatos fokozódása azonban arra mutat, hogy ez a stratégiai hármas a gyakorlatban nem hatékony, vagy nem valósul meg. Ennek okait a következő részben vizsgáljuk.

Lost in translation

A fentebbi hármas stratégia gyakorlati megvalósítása több alapvető kérdést felvet. Egyáltalán, mi számít „hibrid cselekménynek”? Az elmúlt évtized elméleti vitái alapján a „hibrid” meghatározására kialakult egy többé-kevésbé koherens fogalmi rendszer, eltérő, de a maga területén (értve ezalatt a DIMEFIL betűszóval jelölt területeket⁶) tartalmilag egyformán helytálló meghatározással. A hibrid cselekmények azonban a NATO számára is mozgó célpontot jelentenek, hiszen az ellenfél taktikája folyamatosan fejlődik és változik, többnyire a megcélzott szövetségesre szabott specifikumokkal.

A definíció nehézségét fokozza a tagállami percepciók eltérése. Ami az egyik országban hibrid(gyanús) esemény, az más szövetségesnél nem feltétlenül éri el akár a detektálási „ingerküszöböt” sem, különösen, ha nem jár együtt kinetikus eseménnyel (például dezinformációs vagy befolyásolási kampány). Egy nyugat-európai és egy kelet-közép-európai szövetséges ország hibrid terén érzékelt helyzetképe mindezért jelentősen eltérhet egymástól.

A 2016-os varsói NATO-csúcstalálkozó volt az első magas szintű szövetségi fórum, amely érdemben foglalkozott a hibrid hadviselés kérdésével és lefektette a védekezés azóta is érvényes alapelveit:⁷ „[e]rre a kihívásra reagálva stratégiát és végrehajtható terveket fogadtunk el a NATO hibrid hadviselés elleni küzdelemben betöltött szerepéről. A hibrid fenyegetésekre vagy támadásokra való reagálás elsődleges felelőssége a megcélzott tagállamé. A NATO felkészült arra, hogy a hibrid kampány bármely szakaszában segítséget nyújtson egy szövetségesnek. A Szövetség és a szövetségesek a kollektív védelem részeként felkészültek lesznek a hibrid hadviselés

4 A hibridellenes stratégia és későbbi frissítései minősített belső NATO-dokumentumok. Publikus összefoglalását lásd NATO 2026.

5 Mindezt a szövetség 2022-es Stratégiai Konceptiója is megerősítette: NATO 2022, 27. bekezdés.

6 DIMEFIL: politikai, katonai, gazdasági-pénzügyi, hírszerzési, jogi vagy bűnüldözési dimenzió. Ez újabban az energiával (energiabiztonsággal) is kiegészül.

7 NATO 2016, 72. bekezdés. A szerző fordítása.

elleni küzdelemre. A[z Észak-atlanti] Tanács dönthet úgy, hogy a Washingtoni Szerződés 5. cikkét alkalmazza.”

A stratégia sarkalatos és szembeötlő pontja alapvetően defenzív jellege – amely bár betudható a NATO kollektív védelmi küldetésének –, egyúttal jelzi a fellépés korlátait is. A 2022-es Stratégiai Konceptió alapvetően megerősítette a fenti elveket. Ugyanakkor egyik sem válaszolta meg, hogy mindez miként operacionalizálható vagy fordítható le a NATO közös eszköztárára, vagy hol húzható meg a határ az egyéni (tagállami), illetve kollektív (szövetségi) felelősség és fellépés között.

A szövetségi fellépés korlátai

A 2015-ös hibridellenes stratégia a védekezés és felkészülés (*prepare*) elsődleges felelősségét egyértelműen tagállami felelősség körébe utalta, az Észak-atlanti Szerződés 3. cikkéből levezethető feladatként, amely szerint: „A jelen Szerződésben kitűzött célok hathatósabb elérése érdekében a Felek külön-külön és együttesen, folyamatos és hathatós önszegély és kölcsönös segítség útján, fenntartják és fejlesztik egyéni és kollektív védelmi képességüket fegyveres támadással szemben.”⁸ A felkészülés leginkább a nemzeti ellenálló képesség (*resilience*) megerősítésén keresztül valósulhat meg. E téren jelentős lépések történtek, amelyek megvalósítását a 2025-os hágai csúcstalálkozón elfogadott közös kötelezettségvállalás jelenti: „[a] szövetségesek évente a GDP akár 1,5%-át is felhasználhatják többek között a kritikus infrastruktúra és hálózatok védelme, a polgári felkészültség és ellenálló képesség biztosítására...”⁹

A NATO vállalt küldetése, a szövetség *raison d'être*-je a tagállamok közel egymilliárd főnyi polgára biztonságának és védelmének garantálása. A NATO-val szembeni belső elvárások hatalmasok – a megfelelés jóval nehezebb.

Mit tehet egy alapvetően védelmi szövetség a béke-válsághelyzet-konfliktus (háború) hagyományos határait elmosó, egy nukleáris hatalom rendelkezésére álló teljes (DIMEFIL) eszköztárát potenciálisan felhasználó ellenféllel szemben? Honnan ismerhető fel a hibrid? Milyen opciók állnak rendelkezésre? Mi a politikai és katonai oldal közötti munka- és feladatmegosztás?

Az alapprobléma viszonylag egyszerűen válaszolható.

A katonai eszköztár működtetésének és alkalmazásának több mint 70 évre visszatekintő, kiforrott politikai-katonai döntéshozatali és végrehajtási struktúrája jött létre (az Észak-atlanti Tanácstól kezdve a Katonai Bizottságon át a Szövetséges Erők Európai Főparancsnokáig) integrált katonai eszköztárral.

A NATO-t azonban nem katonai eszköztára, hanem a tagállamok közötti politikai kohézió teszi erőssé, amely egyúttal a szövetség politikai súlypontját (*center of gravity*) képezi. Ez jelenti egyúttal legkomolyabb sebezhetőségét is. A tagállamok közötti politikai kohézió erodálása, mindenekelőtt a leggyengébb láncszemnek tekintett tagállam(ok)on keresztül, amelyek segítségével a legnagyobb multiplikátor hatás érhető el – mindez alapvető szovjet törekvés volt a hidegháború alatt, amely

8 Az Észak-atlanti Szerződés (Washingtoni Szerződés) itt és továbbiakban idézett helyeinek forrása: NATO 1949.

9 Lásd a hágai NATO-csúcstalálkozó nyilatkozatának 3. bekezdését, NATO 2025.

módszereiben keveset változott, ugyanakkor eszköztárában jelentősen bővült. Feltérképezése folyamatos orosz törekvés, hiszen mindig van leggyengébb láncszem – ahogy az Ukrajna elleni orosz agresszió ötödik esztendejében is maradtak az orosz törekvésekhez megértően vagy megengedőbben viszonyuló NATO-tagállamok.

A nem katonai eszköztárat illetően azonban más a helyzet.

A szövetség történelmét átíveli a politikai konzultációs funkció és mechanizmus folyamatos erősítése, a Három Bölcs (1956) javaslataitól kezdve a Harmel-jelentésen (1967) át a „NATO 2030” programig (2021). A folyamatos konzultáció a NATO sikeres fennmaradásának egyik záloga. Érdeemes megjegyezni, hogy a Washingtoni Szerződés 4. cikke, azaz „[a] Felek tanácskozni fognak egymással, valahányszor bármelyikük véleménye szerint bármelyik fél területi épségét, politikai függetlenségét vagy biztonságát veszély fenyegeti” a dokumentum aláírásakor azt a helyzetet igyekezett kezelni, hogy a szövetség még nem rendelkezett folyamatosan összehívható Tanáccsal és ezt támogató struktúrával. A 4. cikk szerinti konzultáció napjainkban gyakorlatilag a NATO HQ napi döntéselőkészítő- és támogató funkcióját és működését jelenti. Rendkívüli esetben – súlyos biztonsági incidens esetén – természetesen bármelyik tagállam kérhet „4. cikk szerinti konzultációt”, de ennek elsősorban a külvilág felé szóló politikai üzenete van, közvetlen konzekvenciája nincs.¹⁰ A 4. és 5. cikk nem szekvenciális: egyik sem függ a másiktól, és nem következik automatikusan belőlük a katonai eszköztár alkalmazása sem. A fentiek relevanciája: a hibrid elleni közös fellépéshez a napi – kifejezetten nem 4. cikknek nevezett – konzultációs funkció is elégséges lehet, amennyiben ehhez rendelkezésre áll a nem katonai (hatalmi) eszköztár (NMIOp).¹¹

Pont ezen a téren szembesülnek a tagállamok és a NATO a legnagyobb nehézséggel. Hibrid cselekmények fizikai formában értelemszerűen kizárólag tagállami szinten manifesztálódhatnak, a NATO – mint szervezet vagy politikai entitás – elleni közvetlen fellépés jóval korlátozottabban lehetséges (például a kiber műveleti térben [domain] vagy dezinformáció, kognitív hadviselés útján). A NATO szuverén tagállamok kormányközi szervezeteként, politikai-katonai szövetségeként nem, vagy csak igen korlátozottan rendelkezik azzal a nem-katonai eszköztárral, amelyek a katonai küszöb alatti hibrid cselekményekkel szembeni hatékony fellépést lehetővé tenné.

Civil oldalon ez az eszköztár – nem meglepő módon – jóval korlátozottabb. A NATO kormányközi jellegéből fakadóan a nemzeti (belső) eszköztár – amely a DIMEFIL betűszó többségét teszi ki – a szuverenitás integráns és sérthetetlen és féltékenyen őrzött része. Összehangolt alkalmazására már a hidegháború alatt voltak törekvések, de áttérés azóta sem történt.

Az elmúlt évtized legfontosabb felismerése volt, hogy jóllehet a felelősség elsődlegesen nemzeti hatáskör, a közös szövetségi szintű válaszok hatékonyabbak lehetnek, beleértve az aktív fellépést is. A NATO központi szerepe már nem vitatott a fenti szuverenitási korlátok között (továbbra is gyakran rámutatva arra, hogy a NATO

10 A közelmúltban például Lengyelország 2025. szeptember 10-én, a területi szuverenitását megsértő orosz drónok miatt vagy Észtország 2025. szeptember 23-án orosz vadászgépek légtérsértését követően.

11 NMIOp: Non-military Instruments of Power, nem katonai hatalmi eszközök.

nem rendelkezik átfogó mandátummal vagy végrehajtó struktúrával). A szövetségi konzultációs és korlátozott koordináló szerepet játszhat, például a legjobb nemzeti gyakorlatok megosztásával, jogi keretek összehasonlításával. Ugyanakkor a NATO döntéshozatala értelemszerűen a katonai fenyegetések ellen van optimalizálva, a destabilizációs törekvésekkel szemben kevésbé hatékony.

A kapcsolatos stratégia „önkéntes nemzeti intézkedéseket és lépéseket” irányoz elő Oroszország korlátok közé szorítására, feltartóztatására, valamint ellenlépésekre.¹² A szövetségesek e téren mutatott kockázatvállalási hajlandósága és készsége (*risk appetite*) jelentősen eltérő.

Az elrettentés problémája

A NATO definíciója szerint az elrettentés: „A potenciális agresszor meggyőzése arról, hogy a kényszerítés vagy a fegyveres konfliktus következményei meghaladnák a potenciálisan elérhető előnyöket vagy nyereséget. Mindez hiteles katonai képességek fenntartását, valamint az alkalmazásukhoz szükséges világos politikai akaratot igényli.”¹³ A hagyományos elrettentési elméletek szerint mindez a megtagadásra (*denial*) vagy a büntetésre (*punishment*) épülnek. De hogyan értelmezhető mindez a hibrid esetben?

A NATO elrettentése deklaráltan és a gyakorlatban is a hagyományos katonai és nukleáris eszközökre, illetve rakétavédelemre támaszkodik.¹⁴ Ez a fegyveres küszöb felett a jelek szerint sikeres, alatta viszont nem látszik működni. A koncepcionális kérdés: jól alkalmazzuk az elrettentést, vagy „csupán” az eszköztár hiányosságára vezethető vissza a probléma?

Egyáltalán, mennyire tudjuk elrettenteni Oroszországot? Az orosz stratégiai felfogásban az elrettentés (*deterrence*) fogalma jelentősen eltér a NATO-ban elfogadottól és használttól. A számos különbség egyike, hogy az orosz koncepció szerint az elrettentés egyben dominanciát is feltételez.¹⁵ Az orosz gondolkodásban a hibrid hadviselés egyik célja a terep előkészítése a fegyveres hadviselésre, gyakorlatilag a kinetikus művelet nulladik fázisa – hiszen Oroszország legalább egy évtizede a Nyugattal konfliktusban állónak tartja magát.¹⁶ A Nyugat által békeidőnek vélt időszakot Oroszország arra használja, hogy *korlátlan* mértékben alkalmazzon *korlátozott mértékű* nem katonai erőt, és ezzel előkészítse a terepet az esetleges nyílt konfrontációra. Mindez az orosz állam rendelkezésre álló teljes eszköztárát felöleli. A nem katonai eszközök előnyben részesítettek, ugyanakkor a katonai eszközök sem feltétlenül kizártak, amennyiben feltétlenül szükségesek a célok eléréséhez.

12 NATO 2024: „3C: constrain, contest, counter Russia”. „NATO is determined to constrain and contest Russia’s aggressive actions and to counter its ability to conduct destabilising activities towards NATO and Allies.”

13 Az AAP-06 2021 által adott definíció. A NATO Transzformációs Parancsnokság (ACT) koncepcionális kifejtését lásd ACT 2026.

14 NATO 2022, 20. bekezdés.

15 Charap 2020; Sándor 2025, 44–45.

16 A nyílt forrásokra épülő – folyamatosan frissített – hibrid helyzetképet lásd az Institute for the Study of War (ISW) oldalán. ISW 2026.

Ebben a végletekig pragmatikus megközelítésben az egyetlen korlátozó szempontnak az látszik, hogy az esemény ne legyen közvetlenül vagy kétséget kizárhatóan Oroszországhoz köthető (attributálható), illetve ez eseménnyel Oroszország ne lépje át a fegyveres konfliktus (általá feltételezett) küszöbszintjét – amelyben minden bizonnyal saját kalkulációja szerint is alulmaradna. A hibrid ezáltal Oroszország katonai gyengeségének beismerését is jelzi.

Az orosz szempontból elérhető nyereséget meghaladó nyugati ellenlépések hiánya vagy elégtelensége (a „büntetés” vagy megtorlás) tovább bátorítja az orosz vezetést. Az aktív cselekvés hiánya ezért önmaga is cselekvésnek számít az ellenfél felfogásában. Az eskalációtól való félelem és önkorlátozás erősítheti az eskalációt.

A Nyugattal szembeni – jelentős részben a nukleáris retorikára épülő – orosz elrettentés sokáig sikeres volt, jóllehet az orosz „vörös vonalak” folyamatosan tolódtak Ukrajna nyugati támogatásának fokozódásával párhuzamosan.

Az elrettentésen túl: az 5. cikk és ami utána következik

Jóllehet nyilvánvaló az orosz szándék az eskalációs dominancia (mint az orosz elrettentési koncepció központi eleme) megőrzésére és szoros politikai kontroll alatt tartására, ennek sikere nem garantálható. A szerző személyes tapasztalatai szerint az ukrajnai háborút megelőző években a NATO mellett dolgozó orosz „diplomáták” napi kontaktusaikban jelentős erőfeszítéseket tettek annak feltérképezésére, hogy a NATO és a tagállamok mit (és mit nem) tekintenek a Washingtoni Szerződés 5. cikke alatti „fegyveres támadásnak” (*armed attack*). Ez a tevékenység vélhetően máig folyik más eszközökkel. Mindez igazolni látszik a fentebb leírt orosz elképzelést: minden lépés megengedett, de (egyelőre) csak a nyílt hadviselés küszöbéig. A félrekalkuláció veszélye hatalmas: a moszkvai központi közvetlen irányítás csökkenésével, és a hibrid tevékenység bűnözői csoportoknak történő egyre fokozottabb „kiközvetítésével”¹⁷ az eskaláció ellenőrzés alatt tartása még nehezebben garantálható.

A NATO kollektív válaszáda gyakran összemosódik az 5. cikk szerinti kollektív védelem fogalmával, de a helyzet ennél jóval összetettebb. A szövetség 2015-ben deklarálta, és azóta számos ízben megerősítette, hogy „[a] szövetségesek elleni hibrid műveletek elérhetik a fegyveres támadás szintjét, és arra készíthetik az Észak-atlanti Tanácsot, hogy az Észak-atlanti Szerződés 5. cikkét alkalmazza”.¹⁸

Az 5. cikk – minden politikai jelentősége mellett – némileg mitizált. Kollektív politikai lépésként kohéziós ereje felülbecsülhetetlen, ugyanakkor nincs azonnali automatikus katonai következménye.¹⁹ A NATO az 5. cikk formális kinyilvánítása²⁰ nélkül is képes védelemre. Tekintettel azonban a nem katonai eszköztár fentebb

17 Az orosz „hírszerzők és gengszterek” összefonódásáról lásd a GLOBSEC-ICCT elemzését. Hajdu, 2025.

18 NATO 2022, 27. bekezdés.

19 Megjegyzendő, hogy 2001. szeptember 12-én az Észak-atlanti Tanács nyilatkozata azzal a feltétellel állapította meg az 5. cikk alkalmazását, amennyiben egyértelművé válik, hogy az Egyesült Államok ellen elkövetett támadásokat kívülről szervezték/követtek el. Az 5. cikkre hivatkozó NATO-lépésekre csak október 4-től került sor – természetesen ez nem gátolta a szövetségeseket abban, hogy ezen időtartam alatt is támogassák az Egyesült Államokat.

20 A szerző tudatosan kerüli az „5. cikk invokációja” kifejezést.

kifejtett hiányosságaira, a támadással arányos szövetségi fellépés és a katonai válasz között hatalmas szürke zóna helyezkedik el, amelyet ellenfeleink készek és képesek is kihasználni. A hibridre adott NATO-válasz nem feltétlenül katonai jellegű, hanem a tagállamok által választott időzítés és módszerek szerint történhet.²¹

Az „orosz érdeklődésre” adható válasz (remélhetőleg) mindig ugyanaz marad: egyetlen közösen meghatározott vörös vonal létezik, ez pedig a fegyveres támadás. Ez bizonyos esetekben teljesen egyértelmű, az 5. cikket nem kell (vagy lehetséges) „aktiválni” vagy „invokálni”: az 5. cikk a Washingtoni Szerződés alapján létezik, végrehajtása vállalt jogi kötelezettség. Döntést a közös fellépés mikéntjéről kell hozni. Ugyanakkor a NATO hitelességét kérdőjelezné meg, ha az 5. életbe lépésének megállapítását nem követné aktív fellépés vagy az elrettentést helyreállító közös akció. A fellépés elmaradásából következő hitelvesztes kockázatát számtalan történelmi példa igazolja.²² A nemzetközi jog alapján (ENSZ Alapokmány 51. cikke szerint) minden államot megillető önvédelmen túlmenő katonai válaszcsohadhoz a forrás azonosítása, az attribúció azonban elengedhetetlen. Ennek időkerete²³ és a hajlandóság azonban eltérő: néhány tagállamnak máig feldolgozatlan sokkot jelent, hogy 2014-ben a bizonyítékok dacára is, egyes vezető szövetségesek ragaszkodtak ahhoz, hogy a Krimben feltűnő „kis zöld emberkék” nem azonosíthatók egyértelműen...

A határesetek által jelentett szürke zóna biztosítja a hibrid aktorok sajnálatosan széles mozgásszabadságát. Ennek szűkítése a válaszcsohad jó iránya lehet. Jóllehet voltak gondolat kísérletek a fegyveres támadás küszöbét (vonalát) szélesítő értelmezések elfogadására, ezt a szövetségesek elvetették. Nyitott kérdés és folyamatos mérlegelés tárgya, hogy a külön-külön hibrid akciók esetleges összeadódása, kumulatív hatása („betelik a pohár”) esetleg átbillentheti-e a döntési küszöböt.

Mint fentebb kifejtettük, az akár az 5. cikk küszöbét elérő hibrid tevékenységre adott kollektív NATO válasz sem feltétlenül jelenti automatikusan a katonai eszköztár vagy az ENSZ alapokmánya szerinti erőszak alkalmazását. (Megjegyzendő, hogy katonai erő alkalmazása esetén is lehetséges nem-kinetikus válaszcsohad, például a kiber műveleti térben). Mindazonáltal a nem-katonai eszköztár elégtelensége a katonai válaszcsohad felé orientálhatja a döntéshozókat. Az 5. cikk és a kollektív védelem hitelességének megőrzése, a közvetlenül érintett szövetséges ország(ok) közvéleményének nyomása, ezt tovább erősítheti. A kérdés kapcsolódik az elrettentéssel kapcsolatos gondolkodáshoz és filozófiai megközelítéshez: mi szolgálja jobban az elrettentés hitelességének visszaállítását? A közvetlen – arányos vagy azon túlmutató – válaszcsohad büntetés? Az eskaláció menedzselése (főlény kivívása) és (kollektív) politikai ellenőrzés alatt tartása egy nukleáris fegyverekkel is rendelkező ellenféllel szemben kiemelten fontos.

21 NATO 2022, 20. bekezdés: „Arányos, koherens és integrált módon fogunk katonai és nem katonai eszközöket alkalmazni, hogy a biztonságunkat fenyegető minden veszélyre az általunk választott módon, időben és műveleti térben reagáljunk.”

22 Történelmi példaként lásd az 1938-as müncheni konferenciától kezdve Obama amerikai elnök a szíriai vegyi fegyverekkel kapcsolatos, ki nem kényszerített vörös vonaláig (2012–2013).

23 A 2014-és csehországi lőszerraktár-szabotázs 2021-ben történt (azaz 7 évvel később!) attribúcióját követően kiadott észak-atlanti tanácsi nyilatkozatot lásd NAC 2021.

A nem katonai eszköztárra támaszkodó összehangolt szövetségi fellépés egyik akadálya az erőforrások egyenlőtlen – értelemszerűen a tagállamok gazdasági-politikai-diplomáciai stb. erejéhez kötődő – megoszlása. A hibrid akciókat megtorló nyugati ellenlépések legtöbbször újabb orosz ellenlépéseket váltanak ki, amelyek a kisebb szövetségeseket sokkal súlyosabban érinthetik (például elfogynak a kiutasítható diplomaták vagy gazdasági retorziók²⁴). A kollektív eszköztár szűkössége mellett az integrált fellépést támogató belső NATO-struktúrák sem kiforrottak. Míg az ellenfél egyetlen, évszázadon átívelő nemzeti hagyományt követ, a 32 NATO-tagállam körében nincs teljesen egységes stratégiai kultúra. Az elrettentéssel kapcsolatos nemzeti megközelítések változóak: hol húzódik az egyensúly a büntetés (aktív ellenlépések) és a megtagadás (az ellenállóképesség növelése) között? Demokratikus államok alkalmazhatnak-e tükörszerű válaszlépéseket, beleértve a hibrid eszközöket? Mind ezekre egyelőre nincs egyértelmű válasz.

NATO–EU: a beteljesítetlen ígélet

A teljesség igénye nélkül, az együttműködés perspektívájában érdemes röviden kitérnünk az Európai Unió (EU) tevékenységére. Nem véletlen, hogy az EU vonatkozó stratégiája is alapvetően a NATO által követett hármásra épül, az intézményi sajátosságok alapján értelemszerűen a DIMEFIL nem katonai elemeire koncentrálva.²⁵ Az EU a hibridellenes-fellépés terén szélesebb, mindenekelőtt nem katonai eszköztárral rendelkezik, kiemelt hangsúllyal a demokratikus intézmények és a nemzeti ellenálló-képesség erősítésén, valamint a gazdasági dimenzión.²⁶ Mindez a NATO-val 23 közös tagállam és intézményi együttműködés révén potenciálisan kihasználható lenne.

A hasonlóságok és egymásra utaltság ellenére a koordinált alkalmazás azonban szóba sem jöhet. Jóllehet a hibrid elleni fellépés a közös NATO–EU deklarációkban (2016, 2018 és 2023) óta ismétlődően a prioritásként megjelölt együttműködési területek között szerepel, az együttműködés a gyakorlatban – mindenekelőtt a NATO–EU intézményi együttműködést gátló politikai problémák miatt – minimális, ezért a potenciál kihasználatlan. Az „együttműködés” kimerül a szakértői szintű intézményközi találkozókban és (erősen korlátozott) információcserében. A legkézelfoghatóbb eredményt a Helsinkiben 2017-ben az EU által a NATO-tagállamok támogatásával felállított hibridellenes kiválósági központ²⁷ jelenti, amely mindkét szervezetnek háttértámogatást nyújt ugyan, de operatív kérdésekkel vagy koordinációval értelemszerűen nem foglalkozik.

24 Példa erre Belgium ellenállása az Európai Unióban zárolt, a brüsszeli Euroclear által kezelt 183–190 milliárd euróra becsült orosz állami vagyon lehetséges felhasználásával kapcsolatban. Az orosz „jelzések” és nyílt fenyegetések alapján Belgium 2025 végén, 2026 elején megvétőzta a vagyon felhasználását.

25 EU 2022.

26 Lásd Brown et al. 2026 tanulmányát az EU – úgymond – offenzív eszköztáráról.

27 European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats (Hybrid CoE).

Kilátások: „nem jó, de nem tragikus”

A definíció további átalakulásától függetlenül a hibrid hadviselés elválaszthatatlanul velünk marad. Az újabb NATO-terminológiával 2025. eleje óta immár „destabilizációs kampánynak / törekvéseknek” nevezett²⁸ indirekt megközelítés, a küszöb alatt fellépés vagy aszimmetrikus hadviselés – a hibrid bármelyik elfogadott meghatározása felől is közelítjük meg a kérdést – vonzó költséghatékony eszköz és módszer marad, vélhetően egyre több állami és nem állami szereplő számára egy többpólusú világban. Az Irán elleni amerikai és izraeli katonai fellépésből levont tanulságok között – különösen iráni oldalon – minden bizonnyal szerepel majd az aszimmetrikus hadviselés jelentősége is.

Az „igazság utáni nyugati társadalmak” (*post-truth society*) a technológiai fejlődés és sebezhetőségük révén továbbra is kedvező célpontot jelentenek.

Oroszország gazdasági kilátásai és a nyugattal szembeni relatív katonai gyengesége miatt – az ukrajnai háború további kimenetelétől függetlenül – fokozottan rá lesz szorulva a hibrid eszköztárra. Az elrettentéssel kapcsolatos orosz doktrinális gondolkodás változása sem várható, ezért kockázatvállalási hajlandósága is magas marad, követve a tagállami tűrésküszöbök mozgását, illetve egyes kétoldalú kapcsolatainak hullámlását.²⁹ Oroszország magától nem fog leállni: addig folytatja a hibrid tevékenységet, amíg ezzel sikereket ér el, és saját stratégiai kalkulációja nem fordul negatívba („soha ne erősítsd meg a kudarcot, de mindig használd ki a sikert”). Az orosz anyagi lehetőségek beszűkülése, illetve a nyugaton dolgozó orosz hírszerzési hálózatok tevékenységének korlátozása („diplomatak” kiutasítása) a bűnözői csoportok³⁰ alkalmazása felé tereli Moszkvát, a fentebb már kifejtett eskalációs veszélyekkel.

Kína Oroszországnál sokkal szélesebb anyagi és humán erőforrásokkal rendelkezik, ugyanakkor nem feltétlenül követi az orosz mintákat. Megközelítése – vélhetően az eltérő stratégiai kultúrából adódóan is – jóval összetettebb és közvetettebb, eszköztárában a gazdasági-pénzügyi eszközök jóval nagyobb szerepet játszanak. A kölcsönös tanulási folyamat azonban nyilvánvaló.

Pozitív fejlemény, hogy nem csak ellenfeleink, hanem a NATO és a szövetségesek is tanulnak. Az elmúlt évtizedben hatalmasat fejlődött a szövetségi szintű hírszerzési együttműködés, a nemzeti szinten keletkezett adatok becsatornázása, értékelt információvá, közös ismeretté (helyzetfelismeréssé) konvertálása. Mindezek döntéssé formálása azonban továbbra is elmarad a kívánatostól. Nem könnyű passzív szemlélőből aktív fellépővé válni. Hasonló tanulság a minden aktorra érvényes általános stratégiák mellett a specifikusabb, kampányszerű célzott fellépés felé mozdulás (lásd az „orosz árnyékflotta” elleni fellépést).

28 Rutte fentebb idézett beszédéből. „Russia’s war against Ukraine rages on. At the same time, Russia is accelerating its destabilization campaign against our own countries with cyber-attacks, with assassination attempts, acts of sabotage and more. We used to call this ‘hybrid’. I tried to get rid of that word ‘hybrid’. I would call it a ‘destabilization campaign’. And Russia is not alone. It has China, North Korea and Iran by its side.”

29 Figyelemre méltó módon Trump elnök 2025. januári hivatalba lépését követően és Ukrajnával kapcsolatos „békekezdeményezések” idején jelentősen visszaesett a nyugat-európai orosz hibrid aktivitás.

30 Hajdu 2026; Politico 2026.

Az egyik irány a nem katonai eszköztár szélesítése lehet, hogy ne „ágyúval kelljen verébre löni”, egyúttal szorosabb politikai kontroll alatt tartva az eszkáliciót. Ezt hatékonyabb és célzottabb stratégiai kommunikáció egészítheti ki, bár ezen a téren is korlátot jelent a szuverén nemzeti, illetve szövetségi hatáskörök pontos elhatárolása. A skálázható és adaptív eszköztár alapvető az ellenfél stratégiai dilemmák elé állításához. A jelenlegi helyzet távolról hasonlít ahhoz a dilemmához, ami a nukleáris fegyverek alkalmazásához kötődött a hatvanas évek elején, és a tömeges megtorlás (*mass retaliation*) helyett végül a rugalmas válaszcímzés (*flexible response*) doktrína elfogadásához vezetett: a válaszcímzésnek skálázhatónak és adaptálhatónak kell maradnia a cselekvési szabadság megőrzése érdekében, de jelentős mentális váltást igényel.

A hatékony válaszcímzés nem csupán a nem katonai eszköztár bővítését és a hatékonyság növelését, hanem az alkalmazásához elengedhetetlen politikai akaratot is igényli a tagállamok részéről, amely egyfajta mentális küszöb átlépését teszi szükségessé. Ez több elemre bontható: egyik legfontosabb a nem katonai eszköztár mellett a „szürke zónába” tartozó (értsd: saját hibrid) eszköztár korlátozott, szükség szerinti alkalmazásának elfogadását a politikai elit és a társadalom részéről. Mindez a béke-háború dichotómia meghaladását is igényli: a tagállami jogrendszerek gyakran nem alkalmasak a hibrid cselekmények hatékony kezelésére a megfelelő jogi keretek hiánya (békeidő vagy háborús állapot?), vagy éppen a civil–katonai hatás- és feladatkörök elhatárolása miatt (a civil hatóságoknak, rendőrségnek nincs megfelelő eszköze a drónok elleni fellépésre, míg a katonai erő belföldi alkalmazása esetleg különleges jogrendhez kötött).

Ha a nyugati demokráciák – etikai, morális, politikai vagy más megfontolásból – nem is lesznek hajlandók a „szemet szemért” tükörszerű válaszcímzésre, a hibrid elleni offenzív fellépés szükségszerűségének felismerése kezd meghonosodni (lásd a BND igazgató korábban idézett nyilatkozata, vagy az EU részére javasolt gondolkodási irányok³¹).

Az orosz „árnyékflotta” hajói elleni fellépés intenzívebbé és összehangoltabbá válása 2025 folyamán már ezt az új irányt jelezheti. A tagállamok a fentebb kifejtett okok miatt azonban eltérő hajlandósággal készek lépésekre.

Míg a hibrid események gyakran csak mozzanatszerűen, képkockaszerűen egyenként regisztrálódnak a megtámadottnál, ellenfeleink egybefüggő filmet néznek, fenntartva az opportunisták (kampányon kívüli) ad hoc cselekvés lehetőségét is. Technikai fronton a mesterséges intelligencia (MI) kihasználása hatalmas perspektívákat kínál mind a detektálás-elemzés, mind az ellenlépések oldalán. Az ellenfelek által követett összehangolt stratégia ellen hasonló kampányszerű fellépés lenne szükséges, amelynek defenzív és offenzív elemeket egyaránt magában kell foglalnia. A felismerés megszületett, a cselekvés határait azonban ismét a nemzeti – illetve ennek eredőjeként a kollektív szövetségi – kockázatvállalási hajlandóság jelöli majd ki.

31 Brown et al. 2026.

FELHASZNÁLT IRODALOM ÉS FORRÁSOK

- AAP-06, ed. 6. 2021. NATO glossary of terms and definitions.
<https://www.collegesidekick.com/study-docs/5341783>. (Letöltés: 2026. 03. 19.)
- Az Észak-atlanti Szerződés (NATO 1949).
<https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/1949/04/04/the-north-atlantic-treaty?selectedLocale=hu> (Letöltés: 2026. 03. 25.)
- Brown, Will; Kobzova, Jana; Popescu, Nicu; Torreblanca, José Ignacio 2026. From shield to sword: Europe's offensive strategy for the hybrid age. *Policy Brief*, March 2026, European Council on Foreign Relations (ECFR).
- Charap, Samuel 2020. Strategic Sderzhivanie: Understanding Contemporary Russian Approaches to "Deterrence". In: *Security Insights*, George C. Marshall European Center for Security Studies, No. 62, September 2020. ISSN 1867-4119.
<https://www.marshallcenter.org/sites/default/files/files/2020-09/Security%20Insights%2062%20-%20Charap%20-%20RSI%20-%20Strategic%20Sderzhivanie%20-%20IMAGE%20IDEAS%20%28002%29.pdf> (Letöltés: 2023. 03. 19.)
- Council of the European Union (EU 2022). *Council conclusions on a Framework for a coordinated EU response to hybrid campaigns*. 21 June 2022.
<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/21/council-conclusions-on-a-framework-for-a-coordinated-eu-response-to-hybrid-campaigns/> (Letöltés: 2023. 03. 19.)
- Hajdu, Dominika (szerk.) 2025. *Russia's Crime-Terror Nexus: Criminality as a Tool of Hybrid Warfare in Europe*. Globsec – International Center for Counter-Terrorism (ICCT). Sept. 2025.
https://www.globsec.org/sites/default/files/2025-10/Russia%20Crime%20Terror%20Nexus_Criminality%20as%20a%20Tool_0.pdf (Letöltés: 2025. 03. 28.)
- Institute for the Study of War (ISW) 2026. *Russian Phase Zero Operations in Europe, Date Range: September 9, 2025 to February 27, 2026*.
<https://understandingwar.org/map/russian-phase-zero-operations-in-europe-date-range-september-9-2025-to-february-27-2026/> (Letöltés: 2026. 03. 19.)
- Kiss Álmos Péter 2019. A hibrid hadviselés természetrajza. *Honvédelmi Szemle*, 2019/4. 17–37.
<https://honvedelem.hu/images/media/5f58be696dc30542944535.pdf> (Letöltés 2026. 04. 10.)
- NATO Allied Command Transformation (ACT) 2026. *What is deterrence?*
<https://www.act.nato.int/activities/deterrence/> (Letöltés: 2026. 03. 19.)
- NATO *Warsaw Summit Communiqué* (NATO 2016).
<https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2016/07/09/warsaw-summit-communicue> (Letöltés: 2026. 03. 25.)
- NATO *What We Do: Relations with Russia* (NATO 2024).
<https://www.nato.int/en/what-we-do/partnerships-and-cooperation/relations-with-russia> (Letöltés: 2026. 03. 19.)
- NATO *Deterrence and defence* (2025a).
<https://www.nato.int/en/what-we-do/deterrence-and-defence/deterrence-and-defence> (Letöltés: 2026. 04. 10.)
- NATO *Countering Hybrid Threats* (NATO 2026).
<https://www.nato.int/en/what-we-do/deterrence-and-defence/countering-hybrid-threats?selectedLocale=> (Letöltés: 2026. 03. 19.)
- NATO *Strategic Concept* (NATO 2022).
<https://www.nato.int/content/dam/nato/webready/documents/publications-and-reports/strategic-concepts/2022/290622-strategic-concept.pdf> (Letöltés: 2026. 03. 25.)
- North Atlantic Council Statement in Solidarity with the Czech Republic (NAC 2021).
<https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2021/04/22/north-atlantic-council-statement-in-solidarity-with-the-czech-republic> (Letöltés: 2026. 03. 25.)
- North Atlantic Council (NATO 2025b). The Hague Summit Declaration issued by the NATO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in The Hague 25 June 2025.
<https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2025/06/25/the-hague-summit-declaration> (Letöltés: 2026. 03. 25.)

- Politico 2026: *Russia's newest spy may be someone you know*. Politico, March 18, 2026.
<https://www.politico.eu/article/russia-newest-spy-may-be-someone-you-know-foreign-intelligence-sabotage/> (Letöltés: 2026. 03. 26.)
- Reuters 2026: *German spy chief calls for more operational freedom to counter threats*. February 13, 2026.
<https://www.reuters.com/world/german-spy-chief-calls-more-operational-freedom-counter-threats-2026-02-13/> (Letöltés: 2026. 03. 29.)
- Rutte, Mark 2025. *Remarks by NATO Secretary General Mark Rutte (Rutte, 2025) at the European Parliament's Committee on Foreign Affairs and Subcommittee on Security and Defence, 13 January 2025*.
<https://www.nato.int/en/news-and-events/events/transcripts/2025/01/13/remarks>.
(Letöltés: 2026. 03. 12.)
- Sándor Tamás 2025. A szovjet-orosz elrettentési politika fejlődése a második világháborútól napjainkig.
Hadtudomány, 35 (4): 40–64.
<https://doi.org/10.17047/HADTUD.2025.35.4.40>